

REFİK HALİT KARAY

Refik Halid KARAY

TÜRK ROMAN VE ÖYKÜ YAZARI

Doğumu: 15 Mart 1888 / İstanbul

Ölümü: 18 Haziran 1965 / İstanbul

Mesleği: Roman yazarı

Dönem: Cumhuriyet dönemi

REFİK HALİT KARAY'IN HAYATI

Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesinden Maliye Başveznedarı Mehmed Halit Bey'in oğludur. Galatasaray Sultanisi 'nde ve Hukuk Mektebi 'nde okudu. Maliye Nezaretinde memur olarak çalıştı. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gazetecilik ile uğraşmaya başladı; Tercüman-ı Hakikat 'de mütercimlik ve muhabirlik yaptı. Yazıları yüzünden ilk önce Sinop'a daha sonra Çorum, Ankara ve Bilecik'e sürgün olarak gönderildi. İstanbul'a dönünce bir süre Türkçe öğretmenliği yaptı. PTT Genel Müdürlüğü'ne getirildi. Bu sırada Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na üye oldu ve İstiklâl Savaşı aleyhine yazdığı yazılarından ötürü Beyrut ve Halep'te sürgün hayatı yaşadı. Af kanunu ile yurda döndü, daha önceden çıkardığı Aydede adlı mizah dergisini tekrar yayınladı. Türk Edebiyatı'nda ilk defa Anadolu'yu tanıtan eserleri ile ismini duyurmuş, yergi ve mizah türündeki yazıları ile de ün yapmıştır. Gözleme dayanan eserlerinde, tasvirler, benzetmeler kullanarak, sade, akıcı dili, güçlü tekniği ile 20. yüzyıl romancıları arasında seçkin bir yere sahip olmuştur. Türkçe'yi ustalıkla kullanan Refik Halit, Türk Edebiyatı'na birçok başarılı eser kazandırmıştır.

Refik Halit ortaokul-lise ders kitaplarından aklımızda kalan az sayıdaki yazardan biri. Gurbet Hikâyeleri adlı kitabından alınan "Testi" çoğumuzun aklındadır. Yunanlı araştırmacı Georgy Jusdanis, ders kitaplarının bir ülkenin resmi edebiyatının oluşumunda yarı-resmi nitelikteki antolojilerle birlikte bir rol oynadığını yazar Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür adlı kitabında. Bu noktadan baktığımızda Refik Halit'i Cumhuriyet'in kurucu ideolojisinin savunucularından zannedebiliriz. Yazarı yakından tanımayanların çoğunda böyle bir kanaat bulunduğu iddia edebiliriz. Oysa Lozan anlaşmasındaki bir hükme dayanılarak sürgüne gönderilen 150'liklerden birisiydi. Refik Halit'in bu özelliğini bilenler de yanılıp onu "mürteci" zannedebilirler.

Lucien Goldmann, Diyalektik Araştırmalar adlı inceleme kitabında, eleştirinin yazarın özyaşamıyla mı, yapıtıyla mı ilgili olacağını tartışır ve yapıtı yazarın özyaşamının (ve ideolojisinin) önüne koymak gerektiğini yazar. Refik Halit'i değerlendirirken bu ikisinden birisine yapılacak vurgu bizi 180 derece karşıt noktalara götürebilir. Refik Halit, edebiyatımızın "kendine özgü" yazarlarından biridir, yapıtları da öyle. Yakup Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları adlı kitabında onu bir bohem olarak çizer. Yanıltıcı bir tablo değerildir bu; Yakup Kadri'yle ilk gençlik dostlarıdır ve Yakup Kadri'nin püritenliğinin yanında Refik Halit, çapkın mı çapkın, keyfine düşkün bir bohemdir. Yakup Kadri, Refik Halit'i "hayat adamı", kendisini de "kitap adamı" olarak tanımlar anılarında.

Aynı yıllarda akşamları Yakup Kadri ve Abdülhak şinasi'yle birlikte Beyoğlu'na çıkan Refik Halit, gündüzleri de yönetimdeki İttihat ve Terakki'ye karşı en sert muhalefeti yapmaktadır. Nitekim kısa sürede de başını belaya sokacak ve Mahmut şevket Paşa suikastından sonra Sinop'a sürgüne gönderilecektir. Bu sürgünde yaşadıklarını anılarını topladığı Minelbab ile Mihrab ve Bir Ömür Boyunca adlı kitaplarında anlatır. (Bir diğer Sinop sürgünü Refii Cevat'ın Menfalar / Menfiler adlı anı kitabında da Refik Halit'le ilgili anılara ver verilir.)

Sürgünden daha bir keskinleşmiş olarak döner Refik Halit. İstanbul'un işgalinden sonra Hürriyet ve İtilaf ağırlıklı kabinenin kurulmasında, partinin önde gelenlerinden birisi olarak rol alır, ama yer almaz. Onun bu dönemdeki görevi, kabine üyeliği kadar önemlidir: Posta ve Telgraf Umum Müdürü olur. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Anadolu hareketini telgraflarla yönettikleri düşünülürse, bu görevin o günlerdeki önemi daha da iyi anlaşılır. Minelbab İlelmibrab'ın en ilgi çekici bölümlerinden birisi, Refik Halit'in umum müdür sıfatıyla M. Kemal ve arkadaşlarının telgraflarının çekilmesinin yasakladığı günlerde, Anadolu'daki telgraf memurlarına ve umum müdüre telgraf çeken Mustafa Kemal ile -adeta-konuştuğu bölümdür.

Refik Halit, siyaset mikrobunu kapmış, müzmin bir İttihat ve Terakki muhalifidir ve Anadolu hareketine de, İttihat ve Terakki'nin beceriksiz girişimlerinden biri saydığı için karşı çıkmıştı. Ne var ki sonuçta kendisini Suriye'de sürgünde buldu. Muhalifliği ona yoksulluk, yoksunluk çektirdi, ama Türkiye edebiyatına da iki önemli hikâyeye kitabı kazandırdı. Sinop sürgünü yıllarında Anadolu'yu tanıdı, "Memleket Hikâyeleri"ni, Suriye sürgününde de Gurbet Hikâyeleri'ni kaleme aldı. Bu iki kitabı da edebiyatçıların o güne dek hor gördükleri, estetik bir değer izafe etmedikleri kesimleri ele alması açısından önemliydi. İstanbul'dan yazılmamış olmanın verdiği "canlılık" hikâyelerin diline de yansımıştı.

Sürgün yıllarında ve sonrasındaysa romana ağırlık verir Refik Halit. Suriye sürgünü bir muhalifi anlattığı, muhtemelen özyaşam sal öğeler de taşıyan Sürgün adlı romanı, canlandırdığı tip, atmosfer açısından başarılı olduğu gibi, roman boyunca okuyucunun merakını ayakta tutan da bir kurguya sahiptir. Refik Halit'in Nilgün adlı romanı da popüler edebiyatın şahikalarından biri. Türkçe'de. TV dizisi olarak tanıdığımız Bugünün Saraylısı ve İstanbul'un Üç Yüzü adlı romanları da, bir dönemi anlatan en önemli romanlardan olmakla birlikte, karakterlerin psikolojilerini, tutkularını da dönemdaşı yazarların çoğundan daha derinlemesine ele alışıyla ayrılır. Bu iki romanı dışındaki, meraklısı olmayanların pek bilmedikleri öbür romanları da kesinlikle okuduklarında düş kırıklığı yaratmayacak yapıtlardır. Çoğu zaman esrarengiz güzel bir kadın bulunur romanlarda. Bu kadın, Refik Halit'in tutkusunun bir sonucu olmakla birlikte, (ölümünden bir yıl önce yapılan bir söyleşi de, "Ben güzel yemek ve güzel kadın meraklısıyım," demişti) romana sürükleyici bir yan katan bir motiftir, daha da önemlisi, romanın kahramanı olan erkeğin psikolojisinin gerçekçi bir çiziminde de önemli rol oynar. Bu bağlamda Yezidin Kızı ve Çete romanları örnek verilebilir.

Refik Halit, yazmaya mizah dergilerinde yergi ve taşlamalarla başladı ve ömrü boyunca sürdürdüğü düzyazılarında da ironiden vazgeçmedi. Günlük gazetelere yazdığı, o günün politik konumunu ya da gündelik hayatını (sürgünden döndükten sonra politikadan uzak durmayı yeğlemişti) anlatan yazılarını bugün okuduğumuzda zamanın bu metinlerden aldığıımız dilsel hazzı azaltmadığını göreceğiz. Türkçenin okunduğunda okura en 'keyif verici' metinleri arasında rahatlıkla sayabiliriz bu metinleri.

18 Temmuz 1965'te kaybettiğimiz Refik Halit'in ölümünden bu yana 35 sene geçti. Ne var ki eserleri üzerine ayrıntılı bir çalışma yapılmış değil. "Rejim aleyhtarlığı" damgasından kurtulamamış olmalı. Ders kitaplarına girdiği halde bu sıfatı muhafaza etmesi, onun "kendine özgü" kişiliği ve yazarlığıyla uyumlu bir hal aslında. Ölümünden bu yana aradan geçen 35 yılda gerek tarihe, gerekse edebiyat metni ve eleştirisine bakışımız çok değişti. Bu değişimlerin ışığında Refik Halit'in eskiyip eskimediğini tartışmak mümkün ve daha ayrıntılı çalışmalara muhtaç. Ama şu kadarını yazmadan duramayacağım: 'Muhalefet'in, 'ironi'nin, 'haz'ın, 'aşk'ın ve 'dil sevgisi'nin hemen her satırına sindiği bir yazardır Refik Halit. Edebiyat eserini 'canlı' kılan da bunlar değil midir zaten?

ESERLERİ

ROMAN:

İstanbul'un İçyüzü (1920)

Yezidin Kızı (1939)

Çete (1939)

Sürgün (1941)

Anahtar (1947)

Bu Bizim Hayatımız (1950)

Nilgün (3 cilt, 1950-1952)

Yeraltında Dünya Var (1953)

Dişi Örümcek (1953)

Bugünün Saraylısı (1954)

2000 Yılı'nın Sevgilisi (1954)

İki Cisimli Kadın (1955)

Kadınlar Tekkesi (1956)

Karlı Dağdaki Ateş (1956)

Dört Yapraklı Yonca (1957)

Sonuncu Kadeh (1965)

Yerini Seven Fidan (1977)

Ekmeğin Elden Su Gölden (1980)

Aynı On Dördü (1980)

Yüzen Bahçe (1981)

ÖYKÜ:

Memleket Hikayeleri (1919)

Gurbet Hikayeleri (1940)

REFİK HALİD
KARAY

MEMLEKET HİKAYELERİ

İNKILAP

MİZAH:

Sakın Aldanma İnanma Kanma (1915)

Kirpinin Dedikleri (1918)

Agop Paşa'nın Hatıraları (1918)

Ay Peşinde (1922)

Tanıdıklarım (1922)

Guguklu Saat (1925)

GÜNCE:

Bir İçim Su (1931)

Bir Avuç Saçma (1939)

İlk Adım (1941)

Üç Nesil Üç Hayat (1943)

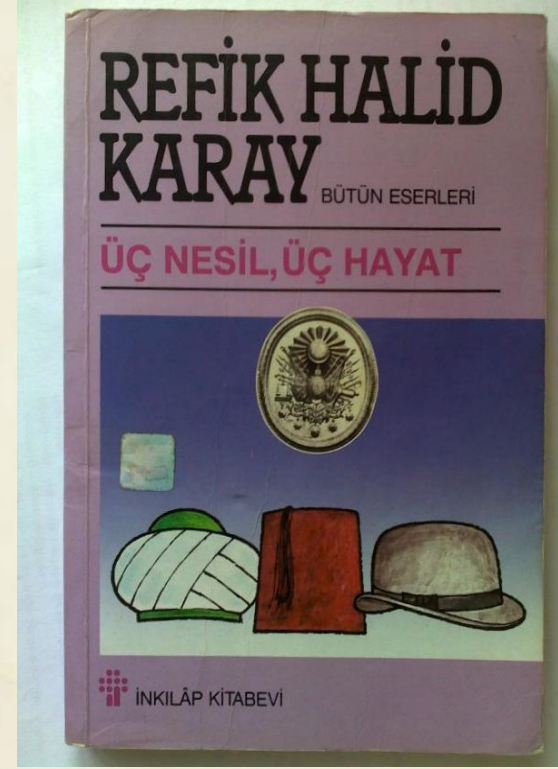
Makyajlı Kadın (1943)

Tanrıya Şikayet (1944)

ANI:

Minelbab İlelmihrab ((1946)

Bir Ömür Boyunca (1980)

SON